

आता आपण हँडलरचे काम पाहू. त्यासाठी मी श्वानाच्या कामाची तुलना नेमबाजाने त्यासाठी बंदुकीतील गोळी नेमकी त्याच्या लक्ष्यावर पोहोचण्याच्या क्रियेशी करणार आहे. त्यासाठी नेम धरणाच्यापासून ते गोळी लक्ष्यावर पोहोचण्याच्या प्रक्रियेच्या केक पायच्या वेगवेगळ्या करणार आहे. येथे नेमबाज १ हा हँडलर व श्वान ही बंदूक व बंदुकीतून जाणारी गोळी ही श्वानाची क्रिया अशी रूपके घेऊ. बंदूक हे यंत्र आहे. त्याला विचार नसतो. नेमबाजाने बंदूक योग्य दिशेने धरायची असते. बंदुकीची नळी खांद्याच्या मधोमध घेऊन तेथून रेष ओढल्यास ती लक्ष्याच्या मध्यावर येईल अशी बंदूक धरून बंदुकीचा चाप ओढायचा असतो. बंदुकीचा चाप ओढल्यानंतर ट्रिगर हेडच्या बुडावर आपटून त्या आघाताने तेथे एक स्फोट होतो. काडतुसाच्या समोर लपलेली गोळी बंदुकीच्या बॅरलमधून जी बाहेर पडते ती सरळ रेषेत जाऊन दिलेल्या लक्ष्यार आदळते.

बंदुकीतून सुटणाऱ्या गोळीवर नेमबाजाचा किती अधिकार चालतो? गोळी बॅरलमधून बाहेर पडेस्तोवर नेम धरणे, योग्य वेळी चाप ओढणे, चाप ओढल्यावर काडतुसातील स्फोट झाल्यावर बॅरलमध्ये गोळी असेतोपर्यंत बंदूक रोखून धरणे हे त्याचे काम. चाप ओढल्यावर बॅरलमध्ये गोळी असताना बंदूक हलली तर गोळी भलतीकडेच जाते. बंदुकीतून गोळी बाहेर पडायच्या आधीपासून बंदूक घट्ट धरून ठेवावी लागते. एकदा गोळीने बंदूक सोडली की नंतर त्याच्या हातात काहीही नसते. अनेकदा वारे जोराने वाहू लागते. गोळीच्या मार्गात लक्ष्य गाठण्याच्या आधी एखादे पाखूपू किंवा कोणीतरी आधीच फेकलेला दगड आला तर गोळीचा मार्ग बदलतो. निशाणबाजीचा सराव करायच्या फायरिंग रिगवर मजा मज होतात. शेजारचा नेमबाज चुकून आपल्या लक्ष्यावर गोळी डागतो. आपल्या लक्ष्यावर दोन गोळ्यांची निशाणी उठते.

आता आपण नेमबाज व हँडलर आणि श्वान यांची बंदुकीच्या लक्ष्य गाठण्याशी तुलना करताना त्यात साम्य व फरक काय आहेत ते पाहू. बंदूक हे यंत्र आहे, पण श्वान जिवंत आहे. शोधक श्वानांना त्यांचे काम माहीत असते. जागेवर पोहोचताच किंवा त्या आधीच वातावरणावरून श्वान कामाची जागा ओळखतो व ताबडतोब कामाला लागू शकतो. त्याला हुकूम करण्याची वा आज्ञा देण्याची आवश्यकता भासत नाही. नेमबाजाला लक्ष्य माहीत असते. हँडलरला श्वान कोठे पाठवायचा ते माहीत नसते. लक्ष्य शोधणे हेच तर श्वानाचे काम असते. गोळी केव्हा डागायची ते नेमबाज ठरवतो. कामाला सुरुवात कधी करायची हे हँडलरने ठरवायचे असते. श्वानाच्या मेंदूने शरीराच्या स्नायूंना काम करायला सुरुवात करायला सांगणे हे बंदुकीचा चाप ओढण्यासारखेच असते. श्वानाच्या मेंदूतून काम करण्याचा आलेला निरोप स्नायूंपर्यंत पोहोचविणे यांत्रिक असते. स्नायूंनी काम करायला सुरुवात करणे ही गोळी बॅरलमध्ये असण्याची स्थिती. श्वानाच्या स्नायूंनी काम करायला सुरुवात केलेली नाही, तोवर त्याला आवरणे हँडलरला शक्य असते. गोळी बंदुकीतून सुटल्यावर गोळी आवरणे जितके अशक्य, तितकेच श्वानाच्या स्नायूंनी काम करायला सुरुवात केल्यावर त्याला आवरणे अशक्य. बंदुकीतून सुटलेली गोळी आवरता येत नाही, पण लक्ष्याकडे झेपावणारा श्वान थांबवणे, त्याची दिशा बदलणे शक्य नाही. हे सहज शक्य नसले तरी प्रयत्नसाध्य आहे. सायकलस्वार जशी वेग कमी करून किंवा ब्रेक लावून सायकल थांबवू शकतो, तसे श्वानही करू शकतो. फक्त त्यासाठी वेगवान मेंदू व लवचिक स्नायूंची आवश्यकता असते. वय वाढल्यावर स्नायूंमध्ये शिथिलता येते. स्नायू वापरण्याचा सराव ठेवला नाही, तरी शिथिलता येते.

त्याचप्रमाणे अति वापरामुळे स्नायू थकतात. काम करणे थांबवतात. स्नायू आधी थकतात की मन आधी थकते? स्नायूंच्या आधी मन थकते. हँडलर १चे कार्यक्षेत्र श्वानाच्या मनाशी निगडित असते. हँडलर २चे लक्ष श्वानाचे शरीर, शरीरातील स्नायू, स्नायूंची ताकद व हालचालींचा वेग यातील यांत्रिक बाबींवर हवे. हँडलर १चे लक्ष श्वानाचे मन, त्याचे

विचार, त्याचे लक्ष व त्याच्या विचारांचा स्नायूंपर्यंत पोहोचण्याचा वेग यावर केंद्रित हवे. त्यामुळे श्वानावरील ताण लक्षात येताच त्याला विश्रांती देण्याचा निर्णय हँडलर१ने हँडलर२च्या आधी घेतला पाहिजे. कपण हँडलर१ला श्वानाकडून काम करून घ्यायचे असल्याने त्याला ताणावेच लागते. त्याचे लक्ष लक्ष्याकडे जास्त तर साधनाकडे कमी सणे स्वाभाविक आहे. अशा अवस्थेत हँडलर२चे लक्ष साधनाकडे मुख्यत्वे असले पाहिजे. हँडलर१ गा श्वानाचा डॉगमास्टर असतो. तो आपल्या विचारान, कृतीने श्वानांना काम करण्यास भाग पाडतो डॉगमास्टर श्वानाला कसे शिकवितो व त्याने कसे शिकविले पाहिजे ते आपण आता पाहू.